

مسرت پروین

دانشجوی دوره دکتری بخش فارسی، دانشگاه کشمیر

شاه همدان

(میر سید علی همدانی)

ای نام تو بختزین سر آغاز

بی نام تو نامه کی کنم باز

حضرت میر سید علی همدانی ۱۲ ماه رجب ۱۷۱۲ هجری مطابق ۲۲ اکتوبر ۱۳۱۴ میلادی در عایله در شهر همدان ایران متولد شدند۔ نسب پدرش سید شهاب الدین همدانی به حضرت علی ابن ابوطالب می رسد۔

حضرت میر سید علی همدانی قابلیت و استعداد فوق العاده داشته اند۔ چون در مدت کوتاه از علم آموزی ثمره خوبی آوردند۔ دیگر اہل خانوادہ اش ہم آدمان با علم و معرفت بودند و برای تحصیل سید علی ہمدانی مواقع خوب و سازگار مہیا نمود۔ بعد از یاد گرفتن قرآن کریم بہ دیگر علوم بہرہ وافر گرفتند مثل علم نبات، حیوان، جغرافیا، طب و تاریخ و جز آن۔ چون سید شہاب الدین بہ کارہای دولتی خیلی مشغول بودند لہذا برای تدریس شاہ ہمدان یک عالم متقی دادند کہ متاسفانہ اسم آن اُستاد معلوم نیست۔ میر سید علی ہمدانی در دوازده ۱۲ سالگی توجہ خاصی بہ تصوف و عرفان نمودند

خود را به شاگردی یکی از متصوفان مشهور آن دوره شیخ مشرف الدین مزدقانی افتخار داشتند و در نزد
شیخ علی دوستی هم تحصیل این علم ادامه دادند بعد از وفات یافتن شیخ موصوف نزد شیخ محمود مزدقانی بر
گردند و شاه همدان در برگرفتن سیر و سیاحت همدانیت نمودند و در ۲۱ سالگی قدم در میدان نهادند. در
طول این سفر عصا ممالک بیشتر را دیدنی کرد اگر چه در باره مسافرت‌های ایشان معلومات بیشتر موجود
نیست البته ورود به ختلان و کشمیر.

میر سید علی همدانی با هفت صد تن سادات وارد کشمیر شدند. ورود ایشان به کشمیر فقط بابت
ترویج دین اسلام و هنرهای زیبا ایرانی بود. سید علی همدانی سه بار به کشمیر تشریف آوردند و مردم کشمیر
را به علم و صنعت و فرهنگ ایرانی آشنا کردند. هنرهای زیبا و فرهنگ و ادبیات فارسی را آنچنان در
کشمیر رواج یافت که کشمیر با اسم "ایران صغیر" موسوم گشت. سید علی همدانی اولین بار در دوره شهاب
الدین در ماه ربیع الاول ۷۷۳ هجری به کشمیر تشریف آوردند و بعد از چهل روز برای انجام دادن
مناسک حج به مکه مکرم رفتند و بار دوم سال ۷۸۱ هجری در دوره پادشاه کشمیر سلطان قطب الدین کشمیر
تشریف آوردند و پادشاه شاه همدان را استقبال نمود و در محله علاء الدین پوره (سرینگر) اقامت
کردند و آنجا نماز پنجگانه با جماعت برگزار کردند. سلطان شخصاً در نماز پنجگانه شرکت می کردند و
نسبت به شاه همدان احترام فراوان می داشت. حضرت شاه همدان تبرکاً کلاه بی به سلطان قطب
الدین عنایت کرده بودند تا وقتی که سلطان زنده بودند احتراماً آن کلاه زیر تاج شاهی می پوشید و این
سنت در میان خلفای ایشان تا زمان سلطنت فتح شاه برقرار بود و وقتی که سلطان فوت کرد به وصیت
ایشان این کلاه با کفن وی مدفون گردید.

محلّه ای علاء الدین پور که سید همدانی بار فقا و همراہان خود بر کنار رودخانه بھت (جہلم)
مشغول عبادت می شد بعداً قرار گاہ خود گرفت و این همان مقام است کہ امروز آنجا خانقاہ و مسجد

شاه ہمدان وجود دارد۔ شاہ ہمدان آنجا بعد از نماز فجر و ذکر اور اذتیہ و وظائف شرعہ در جانی بلندی نشست و بر مردم راز دین می گفت۔ مردم را از حقایق دین اسلام بالحن شیرین و دلنشین آگاہ می ساخت۔ ایشان بہ زبان فاسی و عظمی گفتند و بعضی رفقا و شاگردشان ترجمانی می کردند کہ چند سال قبل از ورود شاہ ہمدان در کشمیر زبان محلی یاد گرفته بودند۔

سید علی ہمدانی با علما و مسافران مذاہب دیگر کشمیر (ہندوہا و بودایہا) مناظرہ ہائی انجام می داد و در دوران اقامت ایشان در کشمیر ۳۷ ہزار تن بردست ایشان مسلمان شدند و ایضا در اسلام در این خطہ گسترش زندہ بی یافت۔

در ”خلاصت المناقب“ ذکر شدہ است کہ سید علی ہمدانی شغل کالین بانی را بہ عنوان کرامت در عالم رویا یاد گرفته و کلاہ ہای طریف می بافتہ و این روش شاہ ہمدان در میدان دیگر ایشان نیز موثر بود و ہر کسی کاری می کرد و از بی کاری و تنہلی دوری می جستند۔ در خطہ کشمیر بہ وسیلہ این گونه کار ہای دامنہ دار بسیار رونق و آبادانی گرفت و سید علی ہمدانی این خطہ را بہ نام (باغ سلیمانی) یاد کردہ است۔

قبل از مہاجراتی سید علی ہمدانی جہت تبلیغ الاسلام بہ کشمیر چنان بہ نظری رسید کہ مسلمانان کشمیر در زمان سید علی پیروی از سنت ہای کافران می نمودند بعد از نماز فجر بہ معبد ہای اہل ہنود رومی پرستیدند۔ چون مسلمانان تازہ بہ مذہب اسلام را قبول کردہ بودند و ہندوان صہا با چنگ و دف ارباب خدایان را بالحن و آہنگ بسیار شیرین می پرستیدند و این راہ و رسم در میان ہندوان تا حال مروج است مسلمانان نیز بر طبق مراسم سابقہ خود با اہل ہنود بت ہارا پرستش می نمودند۔ چون سید علی ہمدانی حکم صادر کردہ اند کہ بہ بتکدہ ہا نہ روند مراسم سابقہ خود را ترک کنند و در مجالس بت پرستی شرکت نہجوید“ برای این حضرت شاہ ہمدان کتابی معروف بنام ”اورا اذتیہ“ نوشت و مردم کشمیر را

اجازہ صادر کر دے کہ ”بعد از ادای نماز فجر آزا با لحدہ در مساجد و خانقاہ ہاوردنمایید“ و این سنت احسن بسیار ستودہ و تا حال در کشمیر جاری است۔ و در ہیج کد ام از ممالک اسلامی غیر از کشمیر این سنت دیدہ نمی شود۔ و در کشمیر چہ بی سواد چہ خوانا ہر صبح بعد از ادای نماز فجر اوراد فتحیہ را با صدای بلند قرأت می کند۔ (منقبت الجواہر از بابا بدخشی بحوالہ سرچشمہ عرفان از دکتر محمد صدیق نیاز مند)۔

حضرت سید علی ہمدانیؒ بار سوم در ۱۷۵۵ھ بہ کشمیر ورود کرد و تا ماہ ذی القعدہ ۱۷۶۰ھ همان جا اقامت داشت و پس از کشمیر بہ عزم مسافرت حج و عمرہ بیرون آمد و در راہ حاکم پاخلی در خواست نمودند کہ چند روز در ولایت او بماند۔ شاہ ہمدانؒ خواہش ایشان را پذیرفتہ و تا دہ روز مردم را از صحبت خود مستفیض ساختہ و بعد از مسافت کوتاہ مسافری می خواست طی کند کہ مریض شدند و از بیماری پنج روز وفات کردند۔

چون روح شاہ ہمدانؒ بہ طرف عالم دیگر پرواز کردہ این خبر بہ زودی کشمیر رسید۔ سلطان کسانی را برای آوردن نعش ہمدانؒ بہ آنجا فرستادہ ولی حاکم پاخلی می خواست شاہ ہمدانؒ در ولایت او مدفون گردد۔ در مقابل این گروہہا مریدان ختلانی می گفتند کہ نعشش را بہ ختلان می بریم۔ بہ ہر صورت مشاجرہ سخت روی دادہ بود۔ بعد از تجہیز و تکلیفین قوام الدین بدخشی، یکی از مریدان عزیز شاہ ہمدانؒ گفت کہ ”ہر کس یا ہر گروہ کہ نعش شاہ ہمدانؒ را بردارد؟ می تواند در جایی کہ می خواہد دفن کنند کشمیر یاں و اہل پاخلی ہر چند کہ ممکن بود سعی کردند ولی نعش شاہ ہمدانؒ را نتوانستند تکان بدہند۔ آنکاشخ قوام الدین گفت ”حالاً نوبت ماست“ و نعش شاہ ہمدانؒ تک و تہابہ راحتی برداشت از این کرامت شاہ ہمدانؒ ہمہ محو حیرت گردیدند پس تا بوقت شاہ ہمدانؒ را بہ ختلان حمل کردند و آنجا مدفون گردید و آن شہر امروز یکی از شہرہا ہا تا جاکستان بہ حساب می آید۔

-: پاورقیها :-

- ۱- آن همدان مولد و خندان وطن از ماہر خواجه سلطانوف
- ۲- سرچشمہ عرفان از پروفیسر محمد صدیق نیازمند۔
- ۳- گلشن راز شاہ ہمدان از مسالطانوف۔
- ۴- فکر و نظر از دکتر محمد منور مسعودی۔
- ۵- چہل اسرار مجموعہ غزلیات شاہ ہمدان از دکتر محمد منور مسعودی۔